

Mammutrajz a barlangfalon (Abel nyomán)!

A MAMMUT

A Föld évmilliárdos történetében, az élet fejlődése során különösen különbözőbb, az ember számára rendkívül furcsa lények népesítették be bolygónkat. A földtörténeti multban élt állatok az őslények, maradványaik az ősmaradványok. Azt a tudományt, amelyik ezekkel az ősmaradványokkal foglalkozik, őslénytannak vagy görögös szóval paleontológiának nevezzük. A ma is élő állatok sorában csak nagyon kevés olyan alakkal találkozunk, amelyek már a földtörténeti multban is éltek. A földtörténeti mult állatai csaknem mind olyan fajokhoz tartoznak, amelyek már kihaltak s ma csak leszármazottaikat, más fajokhoz tartozó, kései utódait ismerjük. Ilyen állat a mammut is! A mammut csak a legfiatalabb földtörténeti multban, a jégkorszakban élt és halt ki s így még kortársa volt az ősembernek. Az ősember életében nagyon nagy szerepet játszott. Hiszen egy-egy csapdába csalt mammut teteméből heteken keresztül táplálkozhatott fejedelmi módon az ősember egész törzse, amelynek ezt a pompás vadász-szákmányt sikerült elejtenie. Érthető tehát ilyen körülmények között, hogy az ősember számára nagy jelentősége volt ennek az állatnak, s így azon sem csodálkozhatunk, hogy az ősember művészi érdeklődése is gyakran fordult a mammut felé. Alig van

az ősember kortársai között állat, amelynek annyi ábrázolása maradt volna ránk, mint ennek a hatalmas termetű állatnak. Főleg Franciaország barlangjaiból kerültek elő ezek a művészi alkotások. A Fonte-de-Gaume barlangban (Dordogne deportement) nemcsak egyes állatok (1. kép), hanem egész mammutcsordák (2. kép) rajzaival is találkozunk. Az őselettudomány számára ezek az ábrázolások valóban rendkívül értékesek!

A legtöbb ősmaradvány rendszerint csak az illető állat kemény, szilárd vázrészeiből áll. A mammut esetében itt is nagy szerencséről beszélhetünk, mert, mint már fentebb is említettem, vannak olyan mammutmaradványok is, amelyek valóban szőröstül-bőröstül állítják elénk ezt az állatóriást. A mammut csontmaradványai nálunk sem ritkák. Zalaegerszeg, Miskolc, a nógrád-megyei Jobbágyi és újabban Pécs környéke szolgáltatja a legszebb mammutmaradványokat Magyarország területéről. De egy-egy mammutfog, agyartörődék vagy csontdarab innen is, onnan is előkerült. Persze nemcsak nálunk fordulnak elő ezek az ősmaradványok, hanem csaknem egész Európában és Ázsiában is megtalálhatók. Egyes csontjai már régi időkől fogva ismertek. Akkoriban ezekben a maradványokban óriások csontjait látták s egész sereg monda fűződik ezekhez az „óriás”-csontokhoz. A legteljesebb maradványok azonban Szibériából kerültek elő. Óreg földjegyzések tanúsítják, hogy a szibériai mammutmaradványokat már évszázadok óta ismerik. Jégbe-fagyva maradtak ránk ezek a mammut-hullák s „konzerválásuk” oly kitűnően sikerült, hogy húsukat a tunguzok kutyái nagy élvezettel fogyasztották.

A legszebb s a tudomány számára is megemelt maradvány ezek közül a szibériai Berezovka-folyó partjáról, Szredne-Kolymsk városka közeléből került elő. Az óriási nehézségek között kiszabadított mammuthullát azután irdatlan hosszú úton át szállították az ország fővárosába s a természettudományi múzeumban abban a helyzetben állították föl, ahogy megtalálták.

Ennek a berezovkai mammutnak a tanul-

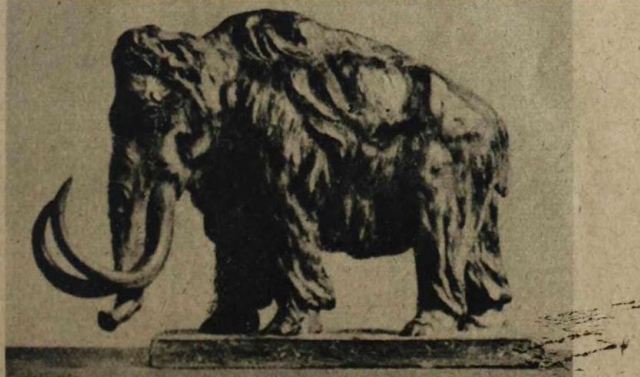
Mammutnyáj freskója a Fonte-de-Gaume barlangból. Az eredeti, itt ábrázolt, képrészlet hossza 4,5 m (Abel nyomán)

mányozása azután sok érdekes kérdést tisztázott. Szájában és gyomrában növényi eredetű táplálékának tekintélyes tömegeit találták. Ezek olyan jó állapotban voltak, hogy részletes növénytani vizsgálatának vethették alá az előkerült növényi részeket. A pontos meghatározásokból kiderült, hogy tundra- és réti növények alkották a mammut táplálékát. Ezek alapján az is megállapítható volt, hogy Szibéria éghajlata a jégkorszakban, amikor a mammut élt, olyasféle lehetett, mint ma. A testüregben talált vércsomókon még a vérreakciót is el lehetett végezni, aminek eredményeként tudjuk, hogy a berezovkai mammut közelebbi rokonságban van az indiai elefánttal, mint az afrikaival. Ez a megállapítás jól egyezik a csonttani alapokon már előbb nyert tudásunkkal. Szőrözetét is megvizsgálták s azt találták, hogy szőre kb. 50 cm hosszú és nagyon finom volt. Az egyes szőrszálak átmérője mindössze 400 mikron, a pihe-szőrök pedig még finomabbak, 64—80 mikronosak voltak. (A mikron a milliméter ezredrésze.) A mammut szőrszínére vonatkozólag is fontos adatokat szolgáltatott a berezovkai példány, amelynek a szőrszíne a helyszínen sötét rozsdabarna volt, helyenként világosabb, máshol sötétebb

ben, földi viaszban maradt mammothulla, a másik pedig a szibériai Sangajurach partján talált példány, amelynél az orrmány is tanulmányozható volt.

A csonttani jellegek, a szőröstül-bőröstül megmaradt maradványok és az ősemberi rajzok alapján sikerült ABEL-nek, a bécsi egyetem világhírű professzorának a mammut képét helyesen elénk állítania (5. kép). Az állat vállmagassága 2.5—4.3 m lehetett. Hatalmas fejének csontjaiban nagyméretű légkamrák voltak, amint azt a mai elefántoknál is látjuk. Az óriási fej ezek nélkül túl súlyos terhet jelentene. Homloki része meredeken lecsapott. A koponya egyébként rendkívül domború. Feje mögött, a hátán hatalmas zsírpúp fejlődött ki, amely pl. a tevéhez hasonlóan a tartaléktáplálékanyag felhalmozására szolgált. Egyedül a csonttani jellegek alapján nem tudhattuk volna, hogy a mammutnak ilyen nagy zsírpúpa volt. Az ősemberi rajzok azonban olyan egyöntetűen ábrázolják ezt, hogy kétségtelenül meg kellett lennie, amint azt ABEL nagyon meggyőzően bebizonyította. Sűrű szőrbundája alatt vastag zsírréteg is védte a jégkorszak hidege ellen. Erősen ívelt, jól fejlett két agyara hegyeivel közeledett egymáshoz. Szibériában gyűjtik a mammutagyarakat, mert

A mammut Abel szerint

áryalatokkal. Egyesek szerint ez a szín már csak a kifakult szőrbunda színe volt, mert eredetileg, amint ezt a staruniai lelet bizonyítja, a mammut szőrcsuhája fekete-színű volt rozsdabarna árnyalattal. A szőrözet egyébként az állat ormányát is védte a hideg ellen. A hideg elleni védekezésnek egy másik érdekes módja annak a bőrdőnek a kialakítása, amely az állat végbél-nyílását zárta el.

A mammutról alkotható képünket azután még két érdekes lelet egészíti ki. Az egyik az előbb említett galíciai Starunia közelé-

elefántcsont gyanánt használható föl. Volt idő, amikor évente z vagónra valót is gyűjtöttek.

Észak-Szibéria lakói között az volt a hit, hogy a mammut a jéges földben bujkál. Erre mutat neve is. „Ma” ugyanis finnül földet, „mut” pedig észtl vakondokot jelent. Így a mammut szó eredetileg annyi volt, mint földi vakond. S a fentiekből talán kitűnik az is, hogy mennyi adat, mennyi lelet szükséges ahhoz, hogy egy ősvilági állat képét a tudomány mai színvonalának megfelelően rajzolhassuk meg. *Bogsch László*